लक्ष्य कवितासङ्ग्रह

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र
सङ्कायअन्तर्गत रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस, नेपाली
विभागको स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको
दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

सिर्जना-पत्र

<u>प्रस्तोता</u>

हिमालय भट्टराई

रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस

प्रदर्शनीमार्ग, काठमाडौं

२०६७

<u>सिर्जना-निर्देशक</u>

तुलसीमान श्रेष्ठ

सह-प्राध्यापक

लक्ष्य कवितासङ्ग्रह
हिमालय भट्टराई
२०६७

लक्ष्य कवितासङ्ग्रह

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र
सङ्कायअन्तर्गत रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस, नेपाली
विभागको स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको
दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

सिर्जना-पत्र

प्रस्तोता
हिमालय भट्टराई
रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस
प्रदर्शनीमार्ग, काठमाडौं
२०६७

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस

प्रदर्शनीमार्ग, काठमाडौं

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पसका छात्र हिमालय भट्टराईले त्रि.वि. स्नातकोत्तर (एम.ए.) तह नेपाली विषयको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत गर्नुभएको **लक्ष्य कवितासङ्ग्रह** शीर्षकको सिर्जनापत्र स्वीकृत गरिएको छ ।

....	……..	....
तुलसीमान श्रेष्ठ	**चिन्तामणि भट्टराई**	**तुलसीमान श्रेष्ठ**
सह–प्राध्यापक	**बाह्य परीक्षक**	**सह–प्राध्यापक**
सिर्जना–निर्देशक		**विभागीय प्रमुख**

मिति : २०६८/०१/०२

निर्देशकको मन्तव्य

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस नेपाली विषयका छात्र हिमालय भट्टराईले स्नातकोत्तर तह, द्वितीय वर्षको दसौं पत्रका लागि प्रस्तुत गर्नुभएको सिर्जनापत्र लक्ष्य कवितासङ्ग्रह मेरा निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । निकै परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको यस सिर्जनापत्रबाट म सन्तुष्ट छु र यस सिर्जनापत्रको समुचित मूल्याङ्कनका लागि रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस, नेपाली विभागसमक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०६७/१२/३०

....

तुलसीमान श्रेष्ठ

सह-प्राध्यापक

रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस

प्रदर्शनीमार्ग, काठमाडौं

कृतज्ञता-ज्ञापन

लक्ष्य कवितासङ्ग्रह शीर्षकको प्रस्तुत सिर्जनापत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय, स्नातकोत्तर तह, द्वितीय वर्षको नेपाली विषयको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि मैले रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पसका सह-प्राध्यापक श्री तुलसीमान श्रेष्ठज्यूका कुशल निर्देशनमा तयार पारेको हुँ ।

सिर्जनापत्रका रुपमा कवितालेखनलाई स्वीकृति प्रदान गर्नुका साथै लेखनका क्रममा आइपरेका हरेक समस्याहरुको समुचित समाधान गरी अभिभावकीय भूमिका निर्वाह गर्नुहुने आदरणीय विभागीय प्रमुख एवं सिर्जनानिर्देशक श्री तुलसीमान श्रेष्ठज्यूप्रति हृदयतः कृतज्ञ छु । यसैगरी सिर्जनापत्र तयारीका क्रममा अत्यावश्यक सल्लाह एवं सुझाव प्रदान गर्नुहुने समस्त समादरणीय गुरुहरुप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

बाल्यकालदेखि नै सुशिक्षा र सुमार्गमा लाग्न प्रेरणा एवं आशीर्वाद प्रदान गर्नुहुने स्व. पिता पं. मुरलीधर उपाध्याय र ममतामयी माता नन्दकुमारी भट्टराईप्रति श्रद्धावनत एवं कृतकृत्य छु । साथै मेरा सिर्जनाका प्रेरणास्रोत श्रद्धेय भिनाजु स्व. भवानीप्रसाद घिमिरेप्रति सदैव अनुगृहीत छु । त्यस्तै सिर्जनाका मार्गमा लाग्न हौसला प्रदान गर्नुहुने समस्त बन्धुबान्धव, इष्टमित्र एवं गुरुजनप्रति सदैव आभारी छु ।

यस सिर्जनापत्रमा सुझाव, सल्लाह अनि टङ्कणादि कार्यमा अत्यन्त महत्त्वपूर्ण सहयोग गर्ने मित्रवर श्री प्रकाश पौडेलप्रति हार्दिक कृतज्ञता एवं धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु । साथै टङ्कणकार्यमा अहर्निश सहयोगी भाइ मनोज घिमिरे र कृष्ण पौडेलप्रति हार्दिक धन्यवाद प्रकट गर्दछु । यसैगरी कविता सिर्जना गर्न सधैं झकझकाउने मित्रबन्धुहरु उपेन्द्र भट्टराई, पुरुषोत्तम भट्टराई, कपिलदेव भट्टराई, नरोत्तम भट्टराई र श्रीहरि भट्टराईप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु ।

अन्तमा समस्त सहयोगीहरुप्रति आभार व्यक्त गर्दै समुचित मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस, नेपाली शिक्षण समितिसमक्ष यो सिर्जनापत्र प्रस्तुत गर्दछु ।

क्रमाङ्क : २१२७ (२०६४)

त्रि.वि. दर्ता नं. : ६-३-४०-२१४५-२००५

मिति : २०६७/१२/३०

....

हिमालय भट्टराई

रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस

प्रदर्शनीमार्ग, काठमाडौं

विषयसूची

मुखपृष्ठ
स्वीकृतिपत्र
निर्देशकको मन्तव्य
कृतज्ञताज्ञापन
विषयसूची

प्रथम परिच्छेद
सिर्जनाको परिचय १-२
१.१ सिर्जनाको परिचय १
१.२ सिर्जनाको प्रयोजन १
१.३ सिर्जनाको उद्देश्य १
१.४ सिर्जनाको औचित्य २
१.५ सिर्जनाको सीमाङ्कन २
१.६ सिर्जनापत्रको रूपरेखा २

द्वितीय परिच्छेद
नेपाली कविताको सैद्धान्तिक परम्परा र विकास ३-६४
२.१ कविता शब्दको व्युत्पत्ति र अर्थ ३
२.१.१ कविताको परिभाषा ८
२.२.१.१ संस्कृत काव्यशास्त्रीहरूका काव्य परिभाषा ९
२.२.१.२ पाश्चात्त्य विद्वान्हरूका परिभाषाहरू ११
२.२.१.३ नेपाली विद्वान्हरूका परिभाषा १३
२.१.२ कविताको रचनाविधान १४
२.१.२.१ कविताका प्रमुख तत्त्वहरू १५
२.१.२.१.१ विषयवस्तु १६
२.१.२.१.२ भाव १७
२.१.२.१.३ रस/ध्वनि १७
२.१.२.१.४ छन्द/लय १९
२.१.२.१.५ अलङ्कार बिम्ब र प्रतीक २०
२.१.२.१.६ भाषाशैली २२
२.१.३. अन्य विधासँग कविताको सम्बन्ध २५
२.१.४ कविताको वर्गीकरण २८
२.१.४.१ मुक्तक ३१
.१.४.२ फुटकर कविता ३२

२.१.४.३ खण्डकाव्य ३४
२.१.४.४ महाकाव्य ३६
२.२ नेपाली कविताको विकास-प्रक्रिया ४०
२.२.१ प्राथमिक काल ४२
२.२.१.१ वीरधारा ४३
२.२.१.२ भक्तिधारा ४४
२.२.१.२.१ रामभक्तिधारा ४५
२.२.१.२.२ कृष्णभक्तिधारा ४५
२.२.१.२.३ निर्गुण धारा ४५
२.२.२ माध्यमिक काल ४६
२.२.२.१ शृङ्गारिक धारा ४९
२.२.२.२ भक्तिधारा ५०
२.२.२.३ शासकस्तुतिधारा ५०
२.२.२.४ सामाजिक सांस्कृतिक जागरणको धारा ५१
२.२.३ आधुनिक काल ५३
२.२.३.१ पूर्वार्द्ध ५५
२.२.३.१.१ परिष्कारवादी धारा ५५
२.२.३.१.२ स्वच्छन्दतावादी धारा ५८
२.२.३.२ उत्तरार्द्ध ६१
२.२.३.२.१ प्रयोगवादी धारा ६१
२.२.३.२.२ समसामयिक धारा ६४

तृतीय परिच्छेद
नवसिर्जित कवितासङ्ग्रहबारे आत्मधारणा ६८-७४

चतुर्थ परिच्छेद
नवसिर्जित कविताहरू (लक्ष्य कवितासङ्ग्रह) ७५-१२१
४.१ माटो ७५
४.२ मेरो देश ७७
४.३ स्वाभिमानी ७८
४.४ ऋतुराज ७९
४.५ धन्य नेपाल हाम्रो ८०
४.६ अमर प्रेम ८२
४.७ अठोट ८३
४.८ एकता ८५

४.९ चरा ८६
४.१० फूल ८८
४.११ आगो ९०
४.१२ जिन्दगी ९२
४.१३ मेरो संसार ९४
४.१४ धर्ती ९५
४.१५ विचार ९७
४.१६ शान्ति ९९
४.१७ आमा १०१
४.१८ दया १०३
४.१९ पानी १०४
४.२० लक्ष्य १०५
४.२१ वृक्ष १०७
४.२२ युवा १०८
४.२३ आकाश ११०
४.२४ पैसा ११२
४.२५ समय ११४
४.२६ प्रकृति ११६
४.२७ सायद त्यो दिन ११७
४.२८ खेलाडी ११८
४.२९ म पन्छी विश्वबाटिकाको १२०